

УДК [378.18:070](09)

Ю. О. Цибульник

СТУДЕНТСЬКА ПРЕСА: ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

© Цибульник Ю. О., 2014

<http://orcid.org/0000-0002-6149-7482>

У статті розглянуто суспільні та політичні умови виникнення і розвитку студентської періодики. Описано особливості дослідження структури преси та її функціонування, а також причини виникнення студентської періодики. Запропонована умовна періодизація студентської преси, подана коротка характеристика кожного з періодів її розвитку.

Ключові слова: студентська преса, періодичний друк, багатотиражна газета, молодіжна періодика, студентські ЗМІ.

Цибульник Ю. А. Студенческая пресса: от истоков до современности.

В статье рассмотрены общественные и политические условия возникновения и развития студенческой периодики. Описаны особенности исследования структуры прессы и ее функционирования, а также причины возникновения студенческой периодики. Предложена условная периодизация студенческой прессы, представлена краткая характеристика каждого из периодов ее развития. Приведены примеры студенческих периодических изданий.

Ключевые слова: студенческая пресса, периодическая печать, многотиражки, молодежная периодика, студенческие СМИ.

Tsibulnik Y. A. Student press: from the beginnings to the present.

It is known that the mass media influences the formation of personal worldview. Student newspaper as an effective media outlet plays an important role in the mindset formation of a young person, develops his consciousness and fosters his public position. Therefore student media of these days, their history, current status and tendencies of development are worthy of attention from the researchers.

This article reviews the stages of formation of the student press from its introduction to the current state and the historical conditions that contributed to the development of periodicals.

The formation and the development of the student press may be conventionally divided into four stages. The first stage began from its origin (XVI century) and continued till the last century (1905). Most of the first newspapers and magazines were directly relating to educational institutions. During the XVIII-XIX centuries, student community, forming a particular socio-demographic group, actively participated in the production of literary magazines, publishing their own nonperiodic manuscripts and lithographic publications. The second stage lasted from

1905 to 1917. The manifesto of 1905, which proclaimed the freedom of speech and inviolability of a person, especially contributed to the development of the press in this period. The third stage of student periodicals covers the period from 1917 to 1990. Most publications of the previous period cease to exist, while new publications which correspond to the social circumstances of that time occur instead of them. A new stage of development of student press, the fourth one, begins after 1990 and continues up to this day.

Key words: *student press, printed media, large-circulation newspaper, youth periodicals, student media.*

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. Як відомо, засоби масової інформації (ЗМІ) значною мірою впливають на формування світогляду громадян. Розмаїттям інформації про соціальне, економічне, політичне становище в країні маємо завдячувати ЗМІ. Студентська преса, як ефективний засіб масової інформації відіграє важливу роль у формуванні світосприйняття молодого людини, розвиває її свідомість, виховує громадську позицію.

Особливу роль студентська преса відіграє у період переходу молоді в доросле життя. Відомо, що студентство це особлива соціальна група, яка знаходиться на перетині між дитинством та дорослим життям. Це певний етап у соціалізації молоді, який є вирішальним для формування активної життєвої позиції, поширення соціальних зв'язків, соціальної та психологічної зрілості. Студентська преса допомагає адаптуватись до нових умов та середовища, є місцем творчого самовираження студентів, а також знайомить із особливостями та перспективами майбутньої роботи.

Сьогодні студентські ЗМІ, їх історія, сучасний стан і тенденції розвитку заслуговують на увагу з боку дослідників.

Тему студентської і молодіжної періодики висвітлювали у своїх працях такі автори, як: О. Росул [9], М. Тимошик [11], А. Животко [2], В. Кондик [4], В. Слінчук [10]; проблемі молодіжної преси присвячено дисертацію М. Недопитанського [8]; особливості молодіжного видавничого руху відображено у наукових працях польських дослідників Є. Яровецького [15], М. Печонки [16], А. Пільха [17], Й. Гомолішек [14]. У плані розкриття взаємовідносин ЗМІ та молоді, велике значення мають роботи Б. Лозовського [5].

Не залишилися поза увагою дослідників і стінні газети як один з різновидів студентської преси, свідченням чого є низка публікацій С. Магальяса [6].

Незважаючи на значну кількість досліджень, історичний аспект становлення студентської преси, а саме етапи її розвитку, висвітлено недостатньо, що зумовлює актуальність нашого дослідження. Виходячи з цього, маємо **на меті** прослідкувати етапи становлення студентської преси та особливості її взаємодії з різними історичними умовами.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз історично-педагогічної літератури, утворення та розвиток студентської преси умовно можна поділити на чотири етапи.

Перший етап розпочався від зародження, приблизно XVI ст. і тривав до 1905 року. Протягом XVIII-XIX ст., студентство, формуючись як особлива соціально-демографічна група, брало активну участь у випуску літературних журналів, видавало власні неперіодичні рукописні і літографічні видання. [7]

Більшість перших газет і журналів безпосередньо були пов'язані з навчальними закладами. Так, у 1727 році перша в Росії друкована газета «Ведомости» була передана під керівництво Академії наук. А вже з 1728 року тут видавався й перший журнал, що мав назву «Месячные исторические, генеалогические и географические примечания в Ведомостях».

Однак, періодичні видання, які можна віднести до преси для студентської молоді, з'являються пізніше – з 60-х років XIX століття. Так, «Студенческий мир» (1857 р.), яка виходила в Імператорському Петербурзькому університеті, можна вважати першою студентською вишівською газетою. [7] В Україні в цей час студенти Київського університету почали видавати рукописний журнал «Самостійне слово» (1860 р.). У 1863-1964 роках виходить сатирично-гумористичний журнал «Помийниця», а в Галичині першим студентським виданням вважають журнал «Друг», котрий виходив з 1874 року як друкований орган Академічного гуртка.

Відомо, що одним з найактивніших осередків студентської преси цього періоду традиційно є Львів. Ще в середині XIX ст. у 60-х роках у Львівській політехніці вже працювали напівлегальні студентські товариства. Започаткували цей процес студенти Політехнічної школи, які у 1861 р. заснували Товариство братньої допомоги («Bratnia Pomoc»). Цікавими були

видання у 1883-1884 роках газет-листівок «Iskierka», «Kropelka», а також «Iskra» і «Paga». У цих напівнаукових, напівгумористичних листівках порушувалися доволі серйозні питання студентського життя.

Другий етап розвитку студентської преси характеризується бурхливим кількісним і якісним зростанням газет і журналів для студентів вищих навчальних закладів. Тривав цей період із 1905 до 1917 рр. [7]. У цей час розповсюджується багато нелегальних неперіодичних листків, часто політичного змісту. Маніфест 1905 р., у якому було проголошено свободу слова та недоторканність особистості, викликав справжній газетний «бум», що сприяло типологічній диференціації видань. У літературі виділяються такі групи видань для студентської молоді: загальноросійські видання, провінційні газети і журнали, вишівські студентські, видання студентських об'єднань, одноденні добродійні або бальні видання, літературні та гумористичні збірки.

Третій етап розвитку друку для студентів вишів охоплює 1917-1990 рр. Початок 20-х років позначено активними типологічними трансформаціями преси для студентської молоді. Більшість видань попереднього періоду припиняють своє існування, натомість виникають нові, що відповідають вимогам тогочасних суспільно-політичних обставин і системі освіти [7].

Яскравим відображенням студентського життя 20-х років ХХ ст. стала вузівська періодична преса. Основними формами студентської преси були друковані, писані газети і журнали; газети – живі і світлові. На кінець 20-х років відбувався поступовий перехід до друкованих видань, але лише у великих культурних центрах.

За масштабом періодика умовно розподілялася на: регіональну, таку, що була пов'язана з профілем навчальних закладів, а тому – фахову, республіканську та загальносоюзну.

У кожному вищому навчальному закладі обов'язковими мали бути видання республіканського та загальносоюзного характеру. Загальнореспубліканським офіційним органом Народного комісаріату освіти став щомісячник «Комуністична освіта», який видався з 1922 по 1941 роки. Щомісячний літературний журнал «Студент революції» став загальнополітичним, науково-методичним періодичним виданням пролетарського студентства, він виходив щомісяця протягом 12 років (1922-

1933 рр.). Часопис складали: загальний, науковий, академічний, літературний, побутовий та бібліографічний відділи.

Відомо, що крім загальноукраїнських видань, студенти передплачували та працювали над фаховими, вузівськими. До таких належав науковий журнал молодих дослідників сільського господарства України – «Молодий дослідник», що став виданням сільськогосподарського наукового комітету України (м. Харків).

Зазначимо, що більшість студентських періодичних видань друкували українською мовою, однак винятком були такі великі індустріальні центри, промислові регіони як Харківський, Одеський, Дніпропетровський, Луганський округи.

Окреме місце в історії студентської преси посідає найбільш відоме періодичне видання Росії – журнал «Студентський меридіан», заснований у 1924 році. Перші п'ять номерів вийшли під заголовком «Красная молодежь», редактором був В. Молотов. Потім назву журналу змінили на «Красное студенчество». В 1936 р. у видання з'явилась нова назва – «Советское студенчество». Під час Великої Вітчизняної війни журнал не видавався. У період з 1967 по 1973 р. «Студенческий меридиан», який тепер мав саме таку назву, виходить у форматі щорічного суспільно-політичного альманаху, що випускається раз на рік. А вже з 1974 року «Студентський меридіан» починає виходити як щомісячний журнал. «Студенческий меридіан». У 70-ті роки журнал набирає стрімких обертів і в середині 80-х має рекордний тираж – майже півтора мільйони екземплярів [1].

У радянські часи, упродовж майже 70 років відбувався розвиток уже сформованих типів видань. Для цього періоду характерне кількісне зростання студентської періодики за рахунок збільшення числа багатотиражних вишівських газет [7].

Відомі дві республіканські газети того часу – «Молодь України» та «Комсомольское знамя». Крім того, кожна область мала свою молодіжну газету великого або меншого формату, що виходила щоденно чи кілька разів на тиждень. Популярними були й молодіжні журнали, такі як «Знання та праця» і «Ранок».

За період існування Радянського Союзу, друковані ЗМІ постійно розвивалися та вдосконалювалися. Найбухливіший і найцікавіший період розвитку молодіжної преси припадає на останню добу існування СРСР.

Радянська доба була складним періодом для преси, студентська періодика не стала виключенням. Більша частина журналістів зіштовхувалася із забороною на публікації з боку партійних комітетів. Що ж стосується видань для молоді, то до такої кількості «партійних» заборон додавалися ще й численні втручання з боку комсомольських комітетів. У подібному становищі опинилася і українська молодіжна періодика. Ситуація почала змінюватися лише в часи перебудови.

Зміна радянських назв на противагу комуністичній ідеології, стала логічним наслідком відмови від догматичного тлумачення завдань комуністичного виховання молоді, переоцінки ролі та місця комсомолу в політичній системі суспільства, виникнення принципово нових явищ у молодіжному середовищі є включення до порядку денного питання про зміну назв друкованих комсомольських видань.

Вочевидь, цей процес не можна однозначно оцінювати як позитивний. Змінюючи його зовнішню й одночасно не вдосконалюючи внутрішню частину – зміст і проблематику кожного номера, – багато редакційних груп не змогли витримати конкуренцію з республіканськими та всесоюзними друкованими органами.

Паралельно з вищезазначеним закономірним процесом з другої половини 1980-х рр. розвивається ще один, пов'язаний із утворенням так званої альтернативної преси для молоді.

Цей процес також закономірний і є своєрідною реакцією частини суспільства, значною мірою молоді, на систему заборон і обмежень, яка й у період гласності діє здебільшого безвідмовно і все ще унеможлиблює реалізацію величезного запасу нестандартних думок, ідей, пропозицій через офіційні засоби масової інформації. Відродження самодіяльної преси, що відбувалося наприкінці 80-х рр., дуже нагадує ситуацію 20-х, яка, за висловом Ю. Жукова, була "епохою своєрідної повені свободи слова, і самодіяльна преса відіграла особливо важливу роль у житті суспільства.

Незважаючи на неоднозначність оцінок цього нового явища, висновки його дослідників збігаються в основному: існування альтернативної преси,

народженої атмосферою гласності, стало за ті роки серйозною політичною реальністю.

Закон СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації», поступово стер грань між офіційною та неофіційною пресою, видозмінилося й саме поняття «самвидав», оскільки на законних підставах він ставав доступним найширшому колу читачів, а отже, давав їм можливість обирати.

Отже, найважливішими результатами структурних змін у молодіжній періодиці зазначеного періоду були початок краху монопольного володіння ВЛКСМ та її організаціями на місцях молодіжною періодикою в країні та зародження такої системи молодіжних ЗМІ, яка б реально, а не декларативно виражала не тільки соціальні, вікові, професійні, а й політичні інтереси різноманітних рухів, об'єднань, організацій [12].

Новий, так званий, четвертий етап розвитку друку для студентів починається під час перебудови.

Більшість дослідників сучасної журналістики зазначають, що типологічні моделі друкованих ЗМІ в останні десятиліття зазнали кардинальних змін, і процес цей ще не завершився. Особливо це стосується і системи видань для студентської молоді, яка досить часто функціонує не ефективно. Комплексний типологічний аналіз цієї системи видань має сприяти підвищенню її конкурентоздатності.

Маючи, окрім інших, ціннісно-орієнтуючу та культурно-освітню функції, ЗМІ можуть відігравати головну роль у формуванні світосприйняття молоді. Але багато молодіжних видань пропагують бездуховність, рекламують жорстокість, насилля та кримінальну поведінку. На сучасному ринку друкованих ЗМІ для молоді домінують видання розважального характеру. За висновками експертів, однією з найбільш актуальних проблем студентської періодици є те, що аудиторія преси помітно старішає і скорочується. Відродження культури читання молоді є одним із завдань друку, особливо студентського [11].

Після 1990 року відбувається зростання видань для студентської молоді, проте, нестабільно виходять більшість з них, газети і журнали часто зникають після виходу першого номера, ця ситуація дещо подібна до тієї що відбувалася на початку ХХ ст. З 1993-1995 рр. починає формуватись сучасна система

періодичних видань для студентів, у якій виявляються чотири основних типологічних моделі.

Підсумовуючи, зазначимо, що студентство було і залишається однією з найактивніших, найдинамічніших верств суспільства. Воно завжди дивувало своїми натхненними ідеями, які виникали повсякчас, що цілком відображається на характері студентських засобів масової комунікації.

Література

1. Болкунов А. Возникновение и становление студенческой периодики в России [Электронный ресурс] / А. Болкунов // Известия Саратовского университета. – 2008. – Т. 8. – Сер. Филология. Журналистика. – вып. 2.
2. Животко А. Історія української преси. / А. Животко. – Мюнхен, 1989–90. – 334 с.
3. Животко А. Рукописні часописи української молоді / А. Животко. // Шлях виховання і навчання. – Львів, 1938. – 27 с.
4. Кондик В. Студентська преса в Україні – учора, сьогодні, завтра / В. Кондик // Аудиторія. – 2004. – 19–25 листоп. – С. 10.
5. Лозовский Б. «Журналистский вплив на молодь». / Б. Лозовский–Свердловськ. 1999. – 96 с.
6. Магальяс С. Стінний часопис / С. Магальяс // Життя і знання. – 1933. – Ч. 10. – С. 300.
7. Наумова Ю. Студенческая пресса России. [Текст] : учебно-методическое пособие. / Ю. Наумова. – Ростов-на-Дону, 2008. – 59 с.
8. Недопитанський М. Молодіжна преса як фактор соціалізації: тенденції, проблеми, тематика (1985–1990) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. / М. Недопитанський – К., 1994. – 19 с.
9. Росул О. «Юношество» – молодіжний журнал 20–30 рр. ХХ ст. / О. Росул. // Актуальні проблеми журналістики: Зб. наук. пр. – Ужгород, 2001. – С. 357–360
10. Слінчук В. Молодіжна преса на теренах національної історії / В. Слінчук. // Українське народознавство: стан і перспективи розвитку на зламі віків : зб. наук. пр. – К., 2002. – С. 598–600
11. Тимошик М. Деякі аспекти організаційної перебудови молодіжних газет України (у співавт.) / М. Тимошик // Журналистика: преса, радіо, телебачення. 1989. – № 21. – С. 84–94.

12. Тимошик М. Нові тенденції в розвитку молодіжної преси України / М. Тимошик // Українська журналістика–90: Тези доповідей II респ. наук.-практич. конференції. – К., 1991. – С. 65–68.
13. Тимошик М. Тенденції розвитку молодіжної преси України на сучасному етапі / М. Тимошик // Українська журналістика і національне відродження : зб. наук. пр. – К., 1992. – С. 31, 32
14. Gomoliszek J. Toruńskie czasopiama studentskie w latach 1943–1945. / J. Gomoliszek. – Toruń, 2001. – S. 139–141.
15. Jarowiecki J. Prasa dla dzieci i młodzieży oraz prasa młodzieżowa: Studia i materiał. / J. Jarowiecki – Kielce, 1982. – S. 118–141
16. Pieczonka M. Czasopisma młodzieży akademickiej w latach 1918–1939 // Prasa dziecięca i młodzieżowa: Studia i materiał. / M. Pieczonka – Kielce, 1982. – S. 118–141
17. Pilch A. Prasa studentska w Polsce, 1918–1939. Zarys historyczny. Bibliografia. / A. Pilch – Kraków, 1990. – 10 s.